

การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร
และบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
Development of Economic and Social Security for Equitable
Access to Resources and Quality Social Services toward
Community Strengthening and Self-Reliance

สัญญา สดประเสริฐ¹, สงคราม จันทร์ทาศิรี², วีรพงศ์ พิชัยเสนานรงค์³
Sanya Sodprasert¹, Songkhram Chantakiri², Weerapong Pichaisenanarong³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College
Email: sanya.mcu@gmail.com¹

Received 12 November 2022; Revised 23 April 2023; Accepted 27 April 2023.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตำบลวังกะ อําเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อศึกษาการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชนตำบลวังกะ อําเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ความเข้มแข็ง และการพึ่งพาตนเองของชุมชนตำบลวังกะ อําเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่คัดเลือกแบบเจาะจง 25 ท่าน และสนทนากลุ่มจำนวน 10 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา นําเสนอเชิงพรรณนาด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนตำบลวังกะยังเผชิญปัญหาความไม่มั่นคงด้านรายได้ ความยากจน และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มเปราะบางทางสังคม อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เช่น ความสามัคคี ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ วัฒนธรรมมอญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ การรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มอาชีพ ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนและสร้างรายได้มากขึ้น แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การสร้างการมีส่วนร่วม การส่งเสริมอาชีพ และการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ ความเพียร ความรับผิดชอบ และการใช้ปัญญาในการพัฒนาชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชน

คำสำคัญ: ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม, การพึ่งพาตนเอง, ความเข้มแข็งของชุมชน, อิทธิบาท 4

ABSTRACT

This research article aimed to: 1) study the problems and the economic and social security conditions of the community in Wang Ka Subdistrict, Sangkhla Buri District, Kanchanaburi Province; 2) examine equitable access to resources and social services leading to community strength and self-reliance; and 3) propose guidelines for developing economic and social security through the integration of Buddhist principles in order to enhance quality of life, community strength, and self-reliance in Wang Ka Subdistrict, Sangkhla Buri District, Kanchanaburi Province. This study employed a qualitative research methodology. Data were collected through in-depth interviews with 25 key informants selected by purposive sampling and a focus group discussion involving 10 participants. The data were analyzed using content analysis and presented descriptively through narrative techniques.

The findings revealed that the Wang Ka community continues to face problems related to income insecurity, poverty, and inequality in access to state resources and social services, particularly among ethnic groups and socially vulnerable populations. Nevertheless, the community possesses strong social and cultural capital, including unity, kinship relationships, Mon cultural traditions, and local wisdom, which serve as important foundations for community development. In addition, collective community initiatives such as community enterprises, savings groups, and occupational groups have enabled local people to gain better access to financial resources and increase their income opportunities. The development approach should emphasize grassroots economic development, participatory processes, occupational promotion, and the integration of the Four Principles of Iddhipāda Namely Tripitaka—Chanda (aspiration), Viriya (perseverance), Citta (dedication), and Vimamsa (reflection)—to strengthen motivation, diligence, responsibility, and wisdom in community development. Such an approach would ultimately lead to greater community strength and sustainable self-reliance.

Keywords: Economic and Social Security, Self-Reliance, Community Strengthening, Iddhipāda IV

บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบัน กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนวิกฤตเศรษฐกิจและสาธารณสุขที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วโลก โดยเฉพาะประชาชนระดับฐานรากที่มีความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม (United Nations Development Programme [UNDP], 2019) ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้หลายประเทศให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และชุมชน

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาร่วมกันของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะเป้าหมายด้านการขจัดความยากจน

การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน (United Nations Development Programme [UNDP], 2015) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม

สำหรับประเทศไทย แม้จะมีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ การเข้าถึงบริการของรัฐ และความไม่มั่นคงทางอาชีพ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ชายแดนรัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (Wang Ka Subdistrict Administrative Organization, 2019) การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายท้องถิ่น

ตำบลวังกะ อาเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ประกอบด้วยชาวมอญ กะเหรี่ยง และไทยพื้นถิ่น โดยประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม การค้าขาย การรับจ้าง และการท่องเที่ยว แม้พื้นที่จะมีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม แต่ยังคงพบปัญหาความยากจน ความไม่มั่นคงด้านรายได้ และข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มเปราะบางทางสังคม ชุมชนยังคงมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ทั้งด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความศรัทธาทางศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017) นอกจากนี้ หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ยังสามารถประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างแรงจูงใจ ความเพียร และการใช้ปัญญาในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2016) ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การศึกษาการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตำบลวังกะจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อสร้างองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และสามารถนำไปใช้ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ความเข้มแข็ง และการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตำบลวังกะ อาเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชนตำบลวังกะ อาเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ความเข้มแข็ง และการพึ่งพาตนเองของชุมชนตำบลวังกะ อาเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษานี้ได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม แนวคิดการพึ่งตนเอง แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน และหลักอิทธิบาทธรรม ดังนี้

1. แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์

การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ครั้งสำคัญของการมองความมั่นคง โดยย้ายจุดศูนย์กลางจากความมั่นคงของรัฐ (State Security) มาสู่ความมั่นคงของปัจเจกบุคคลและชุมชน (People-centric Security) ซึ่งให้ความสำคัญกับการปกป้องประชาชนจากภัยคุกคามต่างๆ และการสร้างเสริมขีดความสามารถเพื่อให้มนุษย์มี

คุณภาพชีวิตที่ดี รากฐานสำคัญของแนวคิดนี้วางอยู่บนเสาหลักที่มุ่งเน้นการจัดอุปสรรคในการดำรงชีวิตและการสร้างสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Sen, 1999) ได้แก่ อิสระภาพจากความหวาดกลัว (Freedom from Fear) การได้รับการปกป้องจากความรุนแรงทางกายภาพ ความขัดแย้ง อาชญากรรม หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน อิสระภาพจากความขัดสน (Freedom from Want) การมีหลักประกันว่าจะมีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอต่อการดำรงชีพ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และการเข้าถึงทรัพยากรอิสระภาพในการมีชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี (Freedom to Live in Dignity) การสามารถเข้าถึงโอกาสทางสังคม ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเท่าเทียม

เมื่อนำแนวคิดนี้มาผสานกับการวิจัย ความมั่นคงของมนุษย์จะทำหน้าที่เป็นเป้าหมาย ในขณะที่กระบวนการมีส่วนร่วมทำหน้าที่เป็นเครื่องมือ การยกระดับคุณภาพชีวิตจึงไม่ใช่แค่การให้ความช่วยเหลือแบบสงเคราะห์ แต่คือการสร้างเครือข่ายและระบบนิเวศในท้องถิ่น เช่น การตั้งทรัพยากรทุนทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการวางแผนเพื่อยกระดับสวัสดิภาพของประชาชนควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเป็นธรรมทางสังคม (Midgley, 1995) ขณะที่องค์การสหประชาชาติให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมในฐานะกระบวนการที่ช่วยให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมของตนเองได้อย่างเท่าเทียม แนวคิดการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง โดยมองว่ามนุษย์เป็นทั้งเป้าหมายและพลังสำคัญของการพัฒนา การพัฒนาสังคมจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มรายได้หรือความเจริญทางวัตถุ แต่รวมถึงการสร้างศักยภาพของคน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของตนเอง (Todaro & Smith, 2015)

การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตใจ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างความเป็นธรรมทางสังคม และการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองและดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

3. แนวคิดการพึ่งตนเอง

แนวคิดการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเชื่อว่าชุมชนต้องมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง โดยประชาชนต้องมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความเข้มแข็งของชุมชน (Cohen & Uphoff, 1980) การพึ่งตนเองจึงเป็นกระบวนการที่ประชาชนและชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง มีความสามารถในการประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร และการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยอาศัยทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017)

การพึ่งตนเองจึงเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชนให้สามารถดำรงชีวิต จัดการทรัพยากร และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยอาศัยการมีส่วนร่วม ทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็ง ความมั่นคง และการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน

4. แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน (Community Strength) เป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาสังคมที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการตนเอง สามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพชีวิต และดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยอาศัยความ

ร่วมมือ การมีส่วนร่วม และทุนทางสังคมของคนในชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญ นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชน อธิบายว่า ความเข้มแข็งของชุมชนหมายถึง ความสามารถของชุมชนในการรวมตัว การเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการทรัพยากร และการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ (Chaskin, 2001) ขณะที่ Putnam เห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งประกอบด้วย ความไว้วางใจ ความร่วมมือ เครือข่ายความสัมพันธ์ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมและพัฒนาร่วมกันได้อย่างยั่งยืน (Putnam, 1993)

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นกระบวนการที่ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการตนเอง อาศัยการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ ทุนทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

5. หลักอิทธิบาทธรรม

หลักอิทธิบาทธรรม หรือ อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยทางแห่งความสำเร็จ หรือหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต การทำงาน และการพัฒนาตนเอง คำว่า อิทธิบาท หมายถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จ โดยพระพุทธศาสนาเห็นว่า ความสำเร็จไม่ได้เกิดจาก โชคชะตาหรือปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งด้านความคิด จิตใจ ความเพียร และปัญญา (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2016) อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในการดำเนินชีวิต การศึกษา การทำงาน และการพัฒนาชุมชน

ในบริบทของการพัฒนาชุมชน หลักอิทธิบาท 4 สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยฉันทะช่วยสร้างแรงจูงใจในการพัฒนา วิริยะช่วยให้เกิดความอดทนและความพยายาม จิตตะช่วยให้เกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และวิมังสาช่วยให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและพัฒนาแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงและการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาสภาพปัญหา การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบนฐานการบูรณาการหลักพุทธธรรม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน จำนวน 25 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้ประกอบการและกลุ่มอาชีพ และตัวแทนภาคประชาชนและเยาวชนในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 10 คน เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถแสดงความคิดเห็นและอธิบายข้อมูลได้อย่างละเอียด โดยกำหนดประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การประชุมชุมชน การรวมกลุ่มอาชีพ และกิจกรรมทางศาสนา เพื่อให้เข้าใจบริบทจริงของพื้นที่ และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาชุมชน การพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งของชุมชน และหลักพุทธธรรม เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามให้มีความสมบูรณ์และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จัดการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูล สังเกตบริบทชุมชน วิถีชีวิต และกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตีความเชิงพรรณนา โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นการวิจัย จากนั้นสังเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายสภาพปัญหา การเข้าถึงทรัพยากร และแนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และนำเสนอเชิงพรรณนาด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

๑) สภาพปัญหาและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ยังประสบปัญหาด้านรายได้ที่ไม่มั่นคง ความยากจน และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ โดยประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง เกษตรกรรม และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งรายได้ขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเป็นส ัตถ์ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการเข้าถึงการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการสังคมที่ยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มเปราะบางทางสังคม อย่างไรก็ตามชุมชนยังมีจุดแข็งด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามัคคี ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ วัฒนธรรมมอญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานส าคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชน

๒) การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชน ประชาชนบางส่วนยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของรัฐ ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคม และแหล่งทุนทางเศรษฐกิจ เนื่องจากข้อจำกัดด้านข้อมูลข่าวสาร การเดินทาง และเอกสารสิทธิ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีการรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มอาชีพ ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงเงินทุนและสร้างความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

ได้มากขึ้น รวมทั้งมีทุนทางสังคมด้านความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชน

๓) แนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การส่งเสริมอาชีพและรายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่กับการบูรณาการ อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ ความเพียร ความรับผิดชอบ และการใช้ปัญญาในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งส่งเสริมบทบาทของ วัดวังแก้วเวภาราม ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความสามัคคีของคนในชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

๑) สภาพปัญหาและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ยังประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะปัญหารายได้ไม่แน่นอน ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และข้อจำกัดในการประกอบอาชีพ เนื่องจากประชาชนจำนวนมากพึ่งพาอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย และการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับผลกระทบจากฤดูกาลท่องเที่ยว ภาวะเศรษฐกิจ และข้อจำกัดของพื้นที่ชายแดน ผลดังกล่าวสะท้อนว่าความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ไม่ได้หมายถึงรายได้เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงความสามารถในการดำรงชีวิต การมีอาชีพมั่นคง การเข้าถึงทรัพยากร และการมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ที่มองว่าความมั่นคงต้องครอบคลุมทั้งมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และชุมชน (United Nations Development Programme [UNDP], 1994) นอกจากนี้ ปัญหาความเปราะบางของกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในชุมชนยังสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Midgley (1995) ที่อธิบายว่า การพัฒนาสังคมที่แท้จริงต้องเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจกับการยกระดับสวัสดิภาพของประชาชนอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ชุมชนตำบลวังกะยังมิมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เช่น ความสามัคคี ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ วัฒนธรรมมอญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชน สอดคล้องกับ Putnam (1993) ที่เห็นว่าทุนทางสังคม ได้แก่ ความไว้วางใจ เครือข่าย และความร่วมมือ เป็นพลังสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาาร่วมกันได้

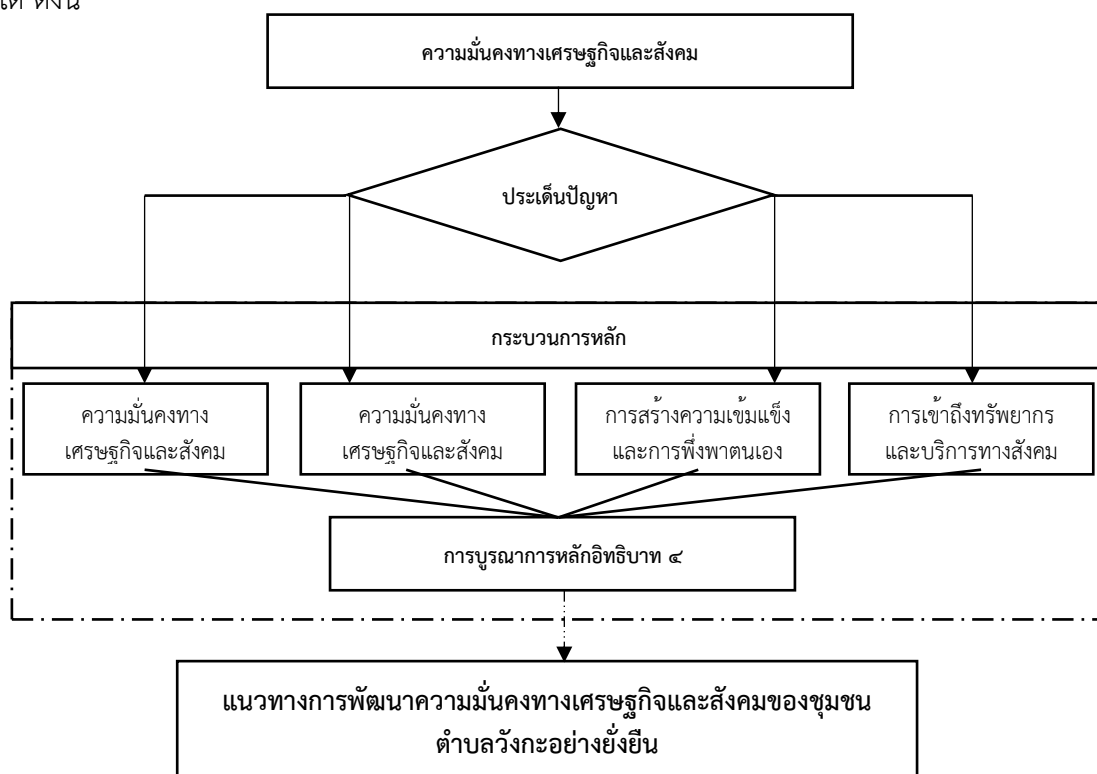
๒) การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ประชาชนบางส่วนยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคม เช่น การศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการ แหล่งทุน และบริการของรัฐ เนื่องจากข้อจำกัดด้านข้อมูลข่าวสาร การเดินทาง ฐานะทางเศรษฐกิจ และเอกสารสิทธิ ปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความเป็นธรรมในการพัฒนาไม่ได้เกิดจากการมีบริการของรัฐเท่านั้น แต่ต้องทำให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการนั้นได้จริง โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและกลุ่มชาติพันธุ์ ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ United Nations Development Programme [UNDP] (2015) ที่เน้นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และต้องสร้างโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานอย่างเท่าเทียม ขณะเดียวกัน การรวมกลุ่มของประชาชนในรูปแบบกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มออมทรัพย์ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุน สร้างรายได้ และลดการพึ่งพาจากภายนอกได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Cohen and Uphoff (1980) ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชนบท เพราะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมจึงเป็นเงื่อนไขสาคัญของความเข้มแข็ง

ของชุมชน เพราะเมื่อประชาชนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียม ย่อมสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง สร้างอาชีพ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้มากขึ้น

๓) แนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างการมีส่วนร่วม และการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมควบคู่กับการบูรณาการหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา หลักฉันทะช่วยสร้างแรงจูงใจและความรักในการพัฒนาชุมชน วิริยะช่วยเสริมความเพียรและความอดทนต่อปัญหา จิตตะช่วยให้เกิดความเอาใจใส่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ส่วนวิมังสาช่วยให้ชุมชนใช้ปัญญา วิเคราะห์ปัญหา และปรับปรุงแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักธรรมดังกล่าวจึงสามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาคนและชุมชนให้มีความเข้มแข็งจากภายใน สอดคล้องกับ Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) (2016) ที่อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากการพัฒนาคนให้มีปัญญา คุณธรรม และความรับผิดชอบ นอกจากนี้ การส่งเสริมบทบาทของวัด ผู้นำทางศาสนา และปราชญ์ชาวบ้าน ยังเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตใจเข้าด้วยกัน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและวัฒนธรรมของชุมชน สามารถช่วยเสริมสร้างความสามัคคี คุณธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนที่เน้นการใช้ทุนภายในชุมชนเป็นฐาน และเชื่อมโยงกับการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน (Chaskin, 2001)

สรุปองค์ความรู้

จากการวิจัยเรื่อง “พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้” ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ได้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ “รูปแบบการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมบนฐานทุนทางสังคมและหลักพุทธธรรม” ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างแนวคิดการพัฒนาชุมชน การพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งของชุมชน และหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตำบลวังกะ อําเภอสงขลาบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาความมั่นคงของชุมชนไม่สามารถมุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่ต้องดำเนินการอย่างบูรณาการ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาคน โดยอาศัยทุนทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเป็นฐานสำคัญ ควบคู่กับการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม นโยบาย และวิชาการ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการพึ่งพาตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการบูรณาการหลักพุทธธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความมั่นคงของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ภาครัฐควรกำหนดนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยสนับสนุนการสร้างอาชีพ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ
- 2) หน่วยงานภาครัฐควรพัฒนาระบบการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมให้มีความทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเฉพาะด้านการศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคม และแหล่งทุน สําหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ชายแดน
- 3) ควรมีนโยบายสนับสนุนการอนุรักษ์และต่อยอดวัฒนธรรมมอญและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

- 1) หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรชุมชน สามารถนำผลวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตำบลวังกะและพื้นที่ใกล้เคียง
- 2) ชุมชนสามารถนำแนวทางการรวมกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการสร้างรายได้และเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองของประชาชน
- 3) วัดวังแก้วเวการาม และองค์กรทางศาสนา สามารถนำผลวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมกิจกรรมด้านคุณธรรม การสร้างความสามัคคี และการพัฒนาชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมมอญและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างต้นแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่ชายแดน
- 2) ควรศึกษาการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนและคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
- 3) ควรศึกษารูปแบบการบูรณาการหลัก อิทธิบาท ๔ กับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในบริบทพื้นที่อื่น ๆ

References

- Chaskin, R. J. (2001). Building community capacity: A definitional framework and case studies from a comprehensive community initiative. *Urban Affairs Review*, 36(3), 291–323.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). *Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity*. New York, NY: World Development.
- Midgley, J. (1995). *Social development: The developmental perspective in social welfare*. London: Sage Publications.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021)*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board. (in Thai)
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2016). *Buddhadhamma: Expanded Edition*. Bangkok: Phlithamm Publishing. (in Thai)
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. New York: Knopf.
- Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2015). *Economic development*. (12th ed.). Boston, MA: Pearson Education.
- United Nations Development Programme [UNDP]. (1994). *Human development report 1994*. New York, NY: Oxford University Press.
- _____. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York, NY: United Nations.
- _____. (2019). *Human development report 2019*. New York, NY: United Nations Development Programme.
- Wang Ka Subdistrict Administrative Organization. (2019). *Basic Information and Local Development Plan of Wang Ka Subdistrict*. Kanchanaburi: Wang Ka Subdistrict Administrative Organization. (in Thai)

